

Jana Geržová

Hlavný blok aktuálneho čísla časopisu Profil je venovaný performancii, fenoménu, ktorý má nielen dlhú históriu ukotvenú v raných avantgardách, ale aj dynamický vývoj, ktorý v posledných desaťročiach výrazne akceleroval a začal byť spájaný s tzv. performatívnym obratom. Ako vstup do problematiky sme si vybrali štúdiu britskej teoretičky Claire Bishop, ktorú pod názvom *Black Box, White Cube, Gray Zone* publikovala v roku 2018, ale jej aktuálnosť ilustruje skutočnosť, že ju autorka zaradila do monografie *Disordered Attention: How We Look at Art and Performance Today*, ktorá vyjde v prestížnom vydavateľstve Verso v roku 2024. Ako názov naznačuje, Bishop sa zamerala na výskum performancie v dvoch typoch inštitúcií – čiernej skrinke experimentálneho divadla a bielej kocke galérie, analyzujúc rozdiely medzi *performanciou vizuálneho umenia* (t. j. dielom výtvarného umelca/umelkyne) a *performatívnym umením* (t. j. dielom kvalifikovaných divadelníkov, tanečníkov či hudobníkov). Gros jej štúdie je venované tzv. *tanečnej výstave* – považuje ju za aktuálnu hybridnú formu performancie, ktorá vznikla zblížovaním sa čiernej skrinky a bielej kocky – ako aj paradoxom živého predstavenia, ktoré sa stále častejšie vďaka aktivitám divákov mení prostredníctvom smartfónov na zážitok z druhej ruky.

Problematika performancie sa premietla aj do rubriky *Profil Profilu*, kde predstavujeme tvorbu Maje Štefančíkovej, výraznej reprezentantky tohto prúdu umenia. V rozhovore s Petrou Hanákovou hovorí o svojej ceste k živému performatívnemu umeniu, o inšpiráciách, spoluprákach a vlastných stratégiách, kde v opozícii k spektakularite uprednostňuje minimalistické, efemérne gestá, často skúmajúc inštitucionálne či sociálne problémy, ako napríklad v opakovanej spolupráci so ženami-seniorkami.

V rubrike *Návod na prežitie*, ktorá je, žiaľ, ešte stále veľmi aktuálna, sme oslovili ukrajinského umelca, grafika a dizajnéra Mykolu Kovalenka, pôsobiaceho od roku 2015 na Slovensku a v rubrike *Fem pozitív* Alexandra Tamášová interpretuje jednu z posledných maliieb slovenskej umelkyne Kataríny Janečkovej Walshe, ktorá s manželom a dvomi deťmi žije v Texase. Aj keď to nebolo zámerom, ponúkame dva pohľady na „migráciu“, jeden vynútený, podmienený túžbou po slobode a normálnosti, druhý motivovaný láskou.

V aktuálnom čísle sa stretlo päť príspevkov, ktoré recenzujú práve prebiehajúce alebo nedávno uskutočnené výstavy. Rozdelili sme ich do dvoch blokov. V prvom, ktorému sme dali názov *Zabudnutí*, reflektujeme tvorbu Igora Ďurišina (1947 – 2021) a Ľubice Sajkalovej (1973 – 2019), autorov, ktorí sa z rôznych dôvodov vytratil z povedomia verejnosti. Igor Ďurišin, undergroundový košícky výtvarník, vynútenou emigráciou do Nemecka (1984), Ľubica Sajkalová predčasným odchodom vo veku 46 rokov. O prvom píše Gábor Hushegyi ukazujúc tragédiu autora, ktorý sa napriek systematickému prenasledovaniu režimom stal prostredníctvom mail artu a stamp artu súčasťou medzinárodného networku, ale po emigrácii sa nedokázal, aj v dôsledku psychického ochorenia, plne prispôbiť zmenenej situácii. O druhej autorke píše Jana Babušiaková zdôrazňujúc, že predčasným odchodom sa jej tvorba dostala do pozície, „keď ešte nie je plnohodnotne reflektovaná dejinami umenia, a zároveň už nie je súčasťou novovznikajúcich diskurzov“. Obe výstavy, jedna vo Východoslovenskej galérii (kurátor Miroslav Kleban), druhá v Galérii mesta Bratislavy (kurátorky Daniela Čarná a Petra Hanáková) sa pokúsili tieto biele miesta aspoň čiastočne zaplniť.

Spoločným znakom zvyšných troch výstav je koncepcia, ktorá ich typologicky radí k retrospektívnym výstavným projektom. Jozef Cseres recenzuje veľkorysú prezentáciu dnes osemdesiatšedemročnej americkej multimediálnej umelkyne Joan Jonas v renomovanej inštitúcii akou je Haus der Kunst v Mníchove, ktorá disponuje priestorovými danosťami, ekonomickým zázemím a technologickým vybavením, ktoré sú predpokladom k tomu, aby sa tvorba priekopníčky performancie a videoumenia pohybujúcej sa na scéne viac ako päťdesiat rokov vydarila. Je súčasne modelovou výstavou, ktorá ukazuje, ako reaktualizovať legendárne performancie z prelomu 60. a 70. rokov nielen formou dokumentácie, ale aj živým remakom akcie (napríklad *Mirror Piece I a II*). Rovnako výstava dnes sedemdesiatročného Petra Rónaia OBRAZ V OBRAZE v Považskej galérii umenia je retrospektívou, aj on je ikonickou postavou a priekopníkom inštalácie a videa, ktorého potenciú vyjadruje 361 diel v zbierkach slovenských galérií (pozri <https://www.webumenia.sk/autor/8631>). Vzhľadom na priestorové možnosti galérie, Rónai v spolupráci s kurátorkou Mirou Sikorovou-Putišovou zvolil, ako píše recenzentka Alena Vrbanová, formu „komprimovaného otvoreného depozitára“, kde sú diela v „zhustenej podobe inštalované na podlahe galérie“. Ide de facto o pracovnú výstavu, ktorú Vrbanová chápe ako „inštitucionálny výskum“ s možnosťou jeho vyústenia do prípravy novej stálej expozície PGU, kde by hypoteticky mohli byť zahrnuté aj staršie autorove diela, ktoré prešli pri tejto príležitosti rekonštrukciou. Aj výstava Jany Farmanovej v Nitrianskej galérii bola retrospektívou. Kurátorka Barbora Kurek Geržová opäť nezvolila chronologické lineárne prerozprávanie jej maliarskeho príbehu, ale svoju koncepciu postavila na vybraných motívoch (gestá rúk, detaily nôh, ležiace telá, spiaci ľudia, výskok symbolizujúci dynamiku pohybu...), ktoré sú prítomné v celej jej tvorbe. Vďaka tejto koncepcii, ktorá mapuje posledných dvadsať rokov jej maľovania, bola divákovi ponúknutá komparácia motívov, ktoré sú rovnaké a súčasne iné v závislosti od kontextu, v akom vznikali. Recenzentka Miroslava Urbanová upozorňuje na úskalia, ktoré číhajú na kurátorov a kurátorky, ak pracujú s priestorom, ktorý nie je bielou kockou, ale historickou budovou, ako to je v prípade nitrianskeho Župného domu s dispozíciou palácovej stavby a secesnou ornamentikou. Je otázne, či sa tieto dekoratívne prvky ukotvené v inej dobe a estetike dajú, ako píše Urbanová, „zároveň potlačiť či využiť vo svoj prospech“, teda v prospech celkového vyznenia inštalácie výstavy.

V závere časopisu sa vraciame ku charismatickej osobnosti Erika Bindera (1974 – 2023). Ponúkame spomienky jeho prvých pedagógov, ktorí rozpoznali Erikovu obrovskú tvorivú potenciú a dali mu šancu. Okrem prof. Daniela Fischera a prof. Ladislava Čarného do mozaiky prispela aj Veronika Šramatyová, ktorá sa s Erikom prvýkrát stretla v roku 1999 a v rámci semestrálneho zadania s ním vytvorila tvorivú tandem, ktorého výsledkom bola prvá Veronikina hyperrealistická maľba s Erikovou intervenciou.